

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษา เรื่อง “การเลือกผู้นำท้องถิ่นในชุมชนชนบท” โดยศึกษาในพื้นที่ชุมชนบ้านสบเป่า (หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 6, หมู่ที่ 11, หมู่ที่ 14) ตำบลแม่เป่า อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาคือ ศึกษากระบวนการคิดของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการเลือกผู้นำท้องถิ่น และปัจจัยที่ชาวบ้านใช้ในการตัดสินใจเลือกผู้นำท้องถิ่น

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารของทางราชการ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เป่า สาธารณสุขตำบลแม่เป่า และหน่วยงานราชการอื่น ๆ ในอำเภอพญาเม็งราย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยได้ทำการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอโดยการเขียนบรรยายเป็นหลักซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ระบบคิดในการเลือกผู้นำท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีสถานภาพแตกต่างจากผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระบบคิดในการเลือกผู้นำทางการของชาวบ้าน กลุ่มที่มีฐานะยากจน กลุ่มนี้จะเลือกผู้นำทางการที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ทั้งในและนอกชุมชน มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวมอยู่เป็นประจำ มีความยุติธรรมต่อชาวบ้านทุกคนอย่างเท่าเทียม เป็นคนหนุ่มที่มีความกระฉับกระเฉงว่องไว มีมนุษยสัมพันธ์ดี พุดเจรจาต่อรองเก่ง สามารถเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการติดต่อราชการได้ เป็นบุคคลที่มีน้ำใจชอบช่วยเหลือชาวบ้านอยู่เสมอ และเป็นคนที่มีความทะเยอทะยานสูงเพื่อเป็นที่พึ่งพาในการกู้ยืมเงินเช่าที่ดิน การค้าประกัน หรืออาศัยยืมรถยนต์ของผู้นำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การขนต้นที่ ถ้วยชาม เพื่อใช้ในงานศพหรืองานบุญ

2. ระบบคิดในการเลือกผู้นำทางการของชาวบ้านกลุ่มที่มีฐานะปานกลาง ชาวบ้านกลุ่มนี้จะเลือกผู้นำทางการที่เป็นคนหนุ่มมีการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์ชีวิต จากการเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชนจะได้อะไรทำทัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในการติดตามข้อมูลข่าวสารจำเป็นต้องใช้ความรู้พื้นฐานมากพอสมควร มีความคิดสร้างสรรค์

กระตือรือร้น กระฉับกระเฉงในการทำงาน มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีคุณธรรม เสียสละเพื่อส่วนรวมอยู่อย่างสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ กล้าทำกล้ารับ มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย ขยันทำมาหากิน สามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจเลี้ยงดูลูกเมียให้อยู่กินอย่างสุขสบายกว่าชาวบ้านทั่วไป ถือว่าเป็นผู้นำครอบครัวที่ดีและสามารถเป็นผู้นำของชุมชนที่ดีได้ อีก ประการหนึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้เชื่อว่าหากมีพ่อเคยเป็นผู้นำที่ดีมีคุณธรรมจะสามารถถ่ายทอดหล่อหลอมลูกให้เป็นผู้นำที่ดีได้ ชาวบ้านจึงเลือกเป็นผู้นำทางการสามารถเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการติดต่อประสานงานโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานรัฐและองค์กรเอกชน หรือเป็นตัวแทนติดต่อนายทุนเข้ามารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

3. ระบบคิดในการเลือกผู้นำทางการของชาวบ้านที่มีฐานะดี ชาวบ้านกลุ่มนี้จะเลือกผู้นำทางการที่มีการศึกษาสูง หรือมีประสบการณ์ผ่านชีวิตจากการมีโอกาสดูงานนอกชุมชนอยู่เป็นประจำ ทำให้สามารถเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงภายนอก รู้เท่าทันข้อมูล ข่าวสารอย่างรอบด้าน ในการติดตามข้อมูลข่าวสารนั้นต้องอาศัยความรู้พื้นฐาน (การศึกษา) สูงพอสมควร เป็นคนหนุ่มที่มีความกระฉับกระเฉงคล่องแคล่วในการทำงาน มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเสียสละช่วยเหลือกิจกรรมของชุมชนสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ มีความอดทน กล้าพูดกล้าทำ มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนได้ทุกประเภท มุ่งมั่นในการทำงาน มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีลักษณะเป็นผู้นำทั้งการพูดและการกระทำ มีบุคลิกภาพดี มีเครือข่ายภายนอกชุมชน เป็นตัวแทนชาวบ้านในการติดต่อประสานงาน โครงการพัฒนาของรัฐและเอกชน เข้ามาพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น การขอ โฉนดที่ดิน การประกันตัวเมื่อกระทำผิดกฎหมาย หรือการเจรจาต่อรองกับผู้รักษากฎหมาย และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี

นอกจากนั้นชาวบ้านยังให้การยอมรับบุคคลที่มีพ่อเคยเป็นผู้นำที่ดีเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน ชาวบ้านเชื่อว่าลักษณะการเป็นผู้นำจะต้องหล่อหลอมมาจากครอบครัว ถ้าพ่อเป็นผู้นำที่ดีลูกก็สามารถเป็นผู้นำที่ดีได้

4. ระบบคิดในการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการของชาวบ้านทั้ง 3 กลุ่มใช้เกณฑ์ในการเลือกเหมือนกันคือ จะเลือกผู้นำที่เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เป็นคนคดโกง ไม่เห็นแก่ได้ เสียสละเพื่อกิจกรรมของส่วนรวมอย่างสม่ำเสมอ มีความยุติธรรม มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ มีความอดทนอดกลั้น ทำงานดีมีความรับผิดชอบ พูดจริง ทำจริง มีความรอบรู้ในประเพณี วัฒนธรรม และรอบรู้ในกิจกรรมที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี ชาวบ้านจะเลือกเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มผู้อาวุโส คณะกรรมการวัด ส่วนการเลือกผู้นำด้านการรักษาพยาบาลและผู้นำด้านพิธีกรรม ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาเป็นผู้นำตามความสามารถ โดยชาวบ้านจะเลือกผู้ที่

มีความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาและยาสมุนไพร ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการเรียนรู้มาจากวัด หรือได้รับการถ่ายทอดจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการรักษาพยาบาลด้วยคาถาและยาสมุนไพร จนเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านทั่วไปในและนอกชุมชน บุคคลที่มีคุณสมบัติต่อไปนี้ต้องเป็นบุคคลที่มีศีลธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูแก่ผู้ที่ต่อพ่อแม่และผู้มีพระคุณจึงจะสามารถแสดงอำนาจจิต (ใช้คาถาได้ผล) เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน

การเลือกผู้นำด้านพิธีกรรม ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่ผ่านการบวชเป็นพระ เป็นบุคคลที่ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีลักษณะเป็นผู้นำทั้งการพูดและการกระทำ มีน้ำเสียงดี เป็นผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติพิธีกรรมและมีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป และต้องผ่านการตรวจสอบด้านคุณสมบัติจากกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน

5. ปัจจัยที่ชุมชนใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกผู้นำ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย

5.1 ปัจจัยภายในชุมชน

5.1.1 สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบเชิงเขามีลักษณะลาดชันทำให้ไม่สามารถเก็บน้ำได้ สภาพความต้องการของชุมชนจึงต้องการบุคคลที่มีความสามารถในการจัดระบบเหมืองฝาย

5.1.2 อาชีพ/รายได้/ฐานะ ทำให้สถานภาพของชาวบ้านแตกต่างกัน สถานะเช่นนี้เป็นเหตุให้ชาวบ้านที่สถานภาพต่ำกว่าต้องพึ่งพิงผู้มีสถานภาพที่สูงกว่า ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้นำเช่นกัน

5.1.3 เครือญาติ ความสัมพันธ์เครือญาติเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเลือกผู้นำ พบว่า บุคคลที่มีเครือญาติในชุมชนมากมักจะได้รับการเลือกเป็นผู้นำ

5.1.4 การช่วยเหลือ ในสถานะที่ชาวบ้านที่มีความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มที่มีฐานะยากจน กลุ่มที่มีฐานะปานกลาง กลุ่มที่มีฐานะดี ชาวบ้านต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดข้อผูกมัดทางใจ เป็นปัจจัยในการตัดสินใจเลือกผู้นำอีกประการหนึ่ง

5.2 ปัจจัยภายนอก

5.2.1 นโยบายของรัฐ

- การส่งเสริมปลูกพืชเชิงเดี่ยวของรัฐทำให้มีผลผลิตล้นตลาด ราคาพืชผลตกต่ำ ฤกษ์นายทุนเอารัดเอาเปรียบ ชาวบ้านเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้น สถานะ ดังกล่าวเป็นเหตุให้ชาวบ้านยอมรับบุคคลที่สามารถแก้ไขปัญหาได้

- โครงการส่งเสริมสาธารณูปโภค เป็นนโยบายของรัฐที่มอบ

งบประมาณผ่านเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นความสัมพันธ์ส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลต่อการได้หรือไม่ได้โครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งเป็นเหตุอีกประการหนึ่งที่ชาวบ้านต้องการผู้นำที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

5.2.2 เครือข่ายภายนอกชุมชน การที่ชาวบ้านประสบปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกฎหมาย สวัสดิการ การขายผลผลิต การขอโฉนดที่ดิน เป็นต้น สถานการณ์เช่นนี้เป็นปัจจัยที่ชุมชนจะต้องเลือกบุคคลที่มีเครือข่ายหลากหลายทั้งในและนอกชุมชน เพื่อที่จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ชุมชนได้

อภิปรายผล

การเลือกผู้นำที่เป็นทางการของชาวบ้านใช้เกณฑ์ด้านความรู้ ความสามารถที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตของชุมชนได้ เช่น ในอดีตชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาโจรสลัดชุมจึงเลือกผู้นำที่เป็นนักเลงเพื่อป้องกันอันตรายจากโจรสลัด ปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ชุมชนจึงเลือกผู้นำที่มีการศึกษาสูงหรือมีประสบการณ์เรียนรู้ เพื่อติดตามข้อมูลข่าวสารมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน

ในการเลือกผู้นำทางการในชุมชนชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับระบบคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ ได้แก่ เป็นคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีน้ำใจ เสียสละ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นคนมีความรับผิดชอบ พยายามทำจริง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นคุณค่าที่ชุมชนยกย่องและใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้นำทางการ

สำหรับค่านิยมในการเลือกผู้นำทางการปัจจุบัน ความเหมาะสมด้านวัยวุฒิจะเปลี่ยนไป จากวัย 40 ปีขึ้นไป มาเป็นช่วงอายุ 25-40 ปี เพราะต้องการความกระฉับกระเฉงแคล่วคล่องว่องไวในการทำงาน เพื่อให้ทันยุคทันเหตุการณ์ ส่วนในด้านความรอบคอบนั้น ผู้อาวุโสในชุมชนจะเป็น ผู้ดูแลให้คำปรึกษาและมีค่านิยมในการเลือกผู้นำทางการที่มีฐานะดีเหมือนในอดีตในการเลือกผู้นำ ทางการที่มีฐานะดีเหมือนกัน แต่แต่ละกลุ่มมีวัตถุประสงค์การเลือกที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ กลุ่มที่มีสถานภาพยากจนจะเลือกผู้นำทางการที่มีฐานะดีเพื่อสามารถพึ่งพาทางด้านเศรษฐกิจได้ เช่น การกู้ยืมเงิน การค้าประกันเงินกู้ การเช่าที่ดิน การพึ่งพารถยนต์ของผู้นำทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

กลุ่มที่มีฐานะยากจน จะเลือกผู้นำทางการที่มีฐานะดี มีการศึกษาสูง สามารถเป็นตัวแทนของชาวบ้าน ติดต่อประสานงาน โครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐและเอกชนหรือการเป็นตัวแทนชาวบ้านติดต่อนายทุนมารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

กลุ่มที่มีฐานะปานกลาง จะเลือกผู้นำทางการที่มีฐานะดี มีความรอบรู้ข้อมูลข่าวสาร สามารถเป็นตัวแทนของชาวบ้านติดต่อประสานงานโครงการต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐ และ เอกชน หรือการเป็นตัวแทนชาวบ้านติดต่อนายทุนมารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร

กลุ่มที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี จะเลือกผู้นำทางการที่มีการศึกษาสูง ฐานะดี มีความรอบรู้ข้อมูลข่าวสาร มีเครือข่ายภายนอกชุมชนสามารถช่วยเหลือด้านต่าง ๆ กับชาวบ้าน เช่น ดึงงบประมาณสร้างถนน ใช้เส้นสายต่อรองกับเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย การประกันตัว การวิ่งเต้นขอโฉนดที่ดิน การเจรจาต่อรองเพื่อการค้า

ส่วนการเลือกผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ชาวบ้านจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ เหมาะสมกับกิจกรรมแต่ละกิจกรรม เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความเสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวม ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ ตัดสินใจ เด็ดเดี่ยว มีความรอบรู้ในประเพณีวัฒนธรรม และรอบรู้ในกิจกรรมที่รับผิดชอบเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามแต่การเลือกผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีปัจจัยที่สำคัญ ต่อการเลือกผู้นำทั้ง 2 ประเภท คือ ปัจจัยทางเครือญาติและฐานทางเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งสอง คล้องกับ ชยันต์ วรรธนะภูติ บอกว่า การตัดสินใจของหมู่บ้านในการเลือกผู้นำและการได้มาซึ่ง อำนาจมี 2 ประเภท คือ 1. ฐานทางสังคม ได้แก่ เครือญาติ เครือข่ายสังคมและการเมือง การ ถ้ายอยอำนาจระหว่างผู้นำเก่าและผู้นำปัจจุบัน ความขัดแย้งในหมู่บ้านและกลุ่มอำนาจต่าง ๆ 2. ฐานทางเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่มอิทธิพลกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจในหมู่บ้าน ฐานอำนาจสอง ฐานนี้จะช่วยกำหนดว่าใครคือ ผู้นำ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การเลือกผู้นำท้องถิ่นในชุมชนชนบท พบว่า ชาวบ้านแต่ละกลุ่มที่มี สถานภาพแตกต่างกันจะมีวัตถุประสงค์ในการเลือกผู้นำทางการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ชาวบ้าน กลุ่มยากจนจะเลือกผู้นำเพื่อสามารถพึ่งพาด้านเศรษฐกิจและสังคมได้ ส่วนกลุ่มที่มี ฐานะปานกลางและกลุ่มที่มีฐานะดีจะเลือกผู้นำเพื่อมีโอกาสจะได้มาซึ่งผลประโยชน์ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งต่อตนเองและชุมชน ดังนั้นการศึกษาการเลือกผู้นำชุมชนใน ชนบทควรจะศึกษาฐานอำนาจใหญ่ 2 ฐาน คือ 1.ฐานทางสังคม 2.ฐานทางเศรษฐกิจ หากกลุ่ม ใดมีอำนาจใน 2 ฐานนี้มักจะกุมอำนาจในชุมชนไว้เสมอ ซึ่งโครงการพัฒนาต่าง ๆ จะกระจุก ตัวอยู่ในกลุ่มผู้นำเหล่านี้

ในการพัฒนาควรกระจายอำนาจให้ทั่วถึงองค์กรชาวบ้านอย่างแท้จริง ที่มีมากมาย หลายกลุ่มในชุมชนรวมทั้งสนับสนุนให้องค์กรชาวบ้านได้มีประสิทธิภาพ พัฒนาระบบคิดและ

ขยายองค์กรเครือข่ายให้กว้างขวางเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนความคิดและการช่วยเหลือซึ่งกัน
และกันทั้งระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ระดับภาค จนถึงระดับประเทศ อาจจะเป็นกลุ่มอาชีพ
หรือกลุ่มที่มีปัญหาารวมกันเพื่อพัฒนาและส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน

ผู้วิจัยเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

- ควรจะศึกษาการเลือกผู้นำในชุมชน ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะมีการ
เลือก ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างไร

- ควรจะศึกษาเปรียบเทียบการเลือกผู้นำในชุมชนชนบทกับการเลือกผู้นำในชุมชน
เมือง

- ควรจะศึกษาการเลือกผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เป็นสตรี

- ควรจะศึกษาระบบคิดการเลือกผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการของชาวเขา